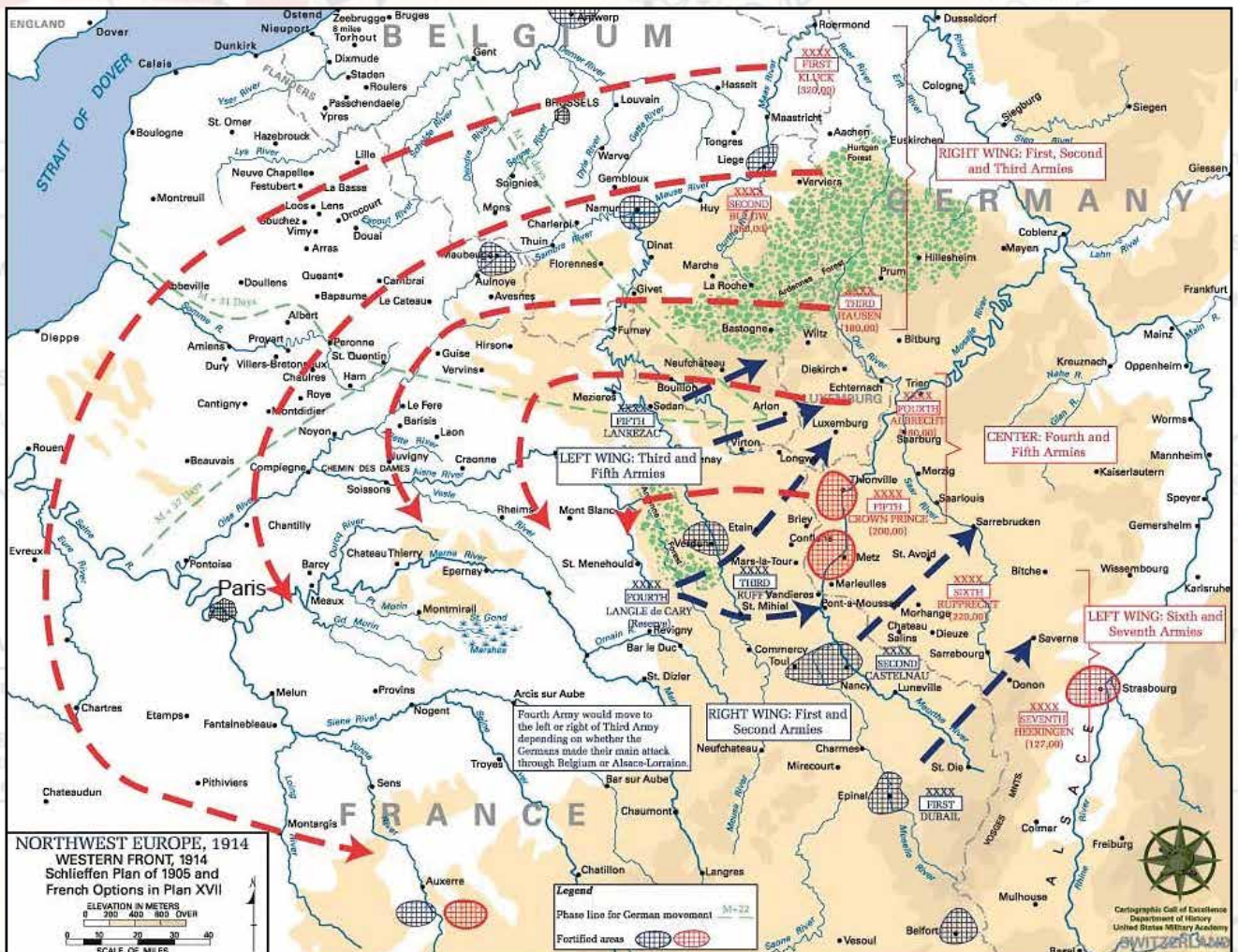

לקחים לצה"ל ממלחמת עולם

חשיבות ההקשר האסטרטגי של תוכניות אופרטיביות, תכנון אופרטיבי מבוסס על אמונות, הכישלון המערכתי של הנשק הכימי ופולחן ההתקפה, רלבנטיים לצה"ל היום כפי שהיו לפני מאה שנים באירופה

ארבעה לקחים צבאיים
רלוונטיים לצה"ל
ממלחמת העולם
הראשונה

תוכנית שלפן (אדום = גרמנים, כחול = התקפה צרפתית צפויה). חוקרים רבים סבורים שהתוכנית האופרטיבית הגרמנית, המכונה תוכנית שלפן, הייתה אחד הגורמים המרכזיים למלחמת העולם הראשונה

מכשלים בחשיבה, בתכנון האופרטיבי, בתהליכי קבלת ההחלטות ובפיתוח הדוקטרינה ותורות הלחימה. במאמר הזה אבקש לעמוד על ארבעה לקחים מאותה מלחמה הנראים רלוונטיים במיוחד גם היום - כמאה שנים לאחר סיומה.

חשיבות ההקשר האסטרטגי של תוכניות אופרטיביות

ההתנקשות בחייו של הארכידוכס פרנץ פרדיננד, יורש העצר של הקיסרות האוסטרו-הונגרית, בעת ביקורו בסרביה ב-28 ביוני 1914, הניעה שרשרת אירועים שהובילו לאחר חודש לפריצתה של מלחמת העולם. השאלה כיצד אירוע נקודתי ומיונני יחסית בין מעצמה שוקעת למדינה קטנה חסרת חשיבות מיוחדת הידרדר למאבק אלים בין עשרות מדינות, ובהן כל מעצמות העולם, שנמשך ארבע שנים תמימות, מעסיקה עד היום היסטוריונים ומומחים ליחסים בין-לאומיים. עם זאת, חוקרים רבים סבורים שהתוכנית האופרטיבית הגרמנית, המכונה תוכנית שליפן, הייתה אחד הגורמים המרכזיים לכך. תוכנית שליפן היא אחת הדוגמאות ההיסטוריות הקיצוניות ביותר לאופן שבו המחויבות לתוכנית והיעדר חלופות אופרטיביות עלולים להביא להשתלטות של הרמה האופרטיבית על התנהלות העימות ולקביעת התוצאות האסטרטגיות של המלחמה. בתוך כך היא מדגימה את הסכנות הגלומות בהפעלתה של תוכנית מגירה אופרטיבית, שנהגתה ואושרה כמה שנים לפני המלחמה.

תוכנית שליפן נקראה על שמו של הגנרל אלפרד פון שליפן, ששימש ראש המטה הכללי של צבא גרמניה במשך 15 שנים (1891-1906). שליפן החל לעבוד על התוכנית זמן קצר לאחר שנכנס לתפקיד, והמשיך לעדכנה ולשנותה עד לסיום תפקידו. על אף שהתוכנית במתכונתה הסופית נהגתה בעיקרה עשור שנים ויותר קודם לכן, זו הייתה התוכנית האופרטיבית בתוקף בעת פרוץ המשבר שהוביל למלחמה בסוף יוני 1914.

ההנחה של תוכנית שליפן הייתה שהמלחמה תהיה בין גרמניה ובעלות-בריתה לבין רוסיה וצרפת. מכיוון שרוסיה וצרפת היו קשורות

אל"ם (מיל') משה שרביט, חוקר ביצועים

"אני מרגיש שכל שבב בתוכנית נעשה בסיוע אלוהי"

פילדמרשל סר דגלס הייג - מפקד חיל המשלוח הבריטי לפני הקרב על הסום

חלפו כמאה שנים מאז מלחמת העולם הראשונה, מלחמה שגבתה את חייהם של למעלה מ-15 מיליון בני אדם. המלחמה הותירה את חותמה המדיני העמוק על שלוש יבשות, עיצבה את הפסיפס המדיני באזורים רבים בעולם, ובהם המזרח התיכון, ויצרה את הנסיבות שהביאו תוך עשרים שנים בלבד לפריצתה של מלחמה נוראה אף יותר. מלחמת העולם הראשונה מזוהה בזיכרון הקולקטיבי הפופולרי עם מלחמת החפירות של החזית המערבית. היא נתפסת בדרך-כלל, ובמידה לא מעטה של צדק, כמלחמה שנוהלה על-ידי גנרלים אטומים וחסרי דמיון, ששלחו את חייליהם שוב ושוב להתקפות חסרות תוחלת שהתנפצו על מערכי ההגנה של היריב. כך, בעוד המערכות של מלחמת העולם השנייה נתפשות עד היום כמקור עשיר ורלוונטי ללימוד עקרונות בניין הכוח הצבאי והפעלתו, מלחמת העולם הראשונה נתפשת בעיני רבים כאירוע משמעותי מאוד מבחינות היסטוריות, מדיניות וחברתיות אך כחסרת רלוונטיות לימינו מבחינה צבאית.

בחינה מעמיקה יותר של התנהלות המלחמה מעלה כמה לקחים הרלוונטיים גם לצבאות מודרניים בכלל, ולצה"ל בפרט. כמו כן ניתן ללמוד ממנה כי בכל תקופה אורבות לאנשי הצבא סכנות הנובעות

לוחמים מסתערים בקרב על הסום. אלפי חיילי חיל רגלים בריטים, שהונחו להתקדם בשורות צפופות ללא חיפוי הדדי, נטבחו על-ידי המקלעים והנשק הקל של הגרמנים

ביניהן בברית הגנה, הוא הניח שהמלחמה תוכרז בר־זמן בשתי החזיתות. שליפן העריך שכוחו של צבא גרמניה אינו מספיק להשגת הכרעה בשתי החזיתות במקביל, ולכן שאף להשגת הכרעה בדירוג: ראשית במערב מול צבא צרפת, ובשלב השני מול רוסיה. תוכניתו הייתה מבוססת על ההערכה שלצבא הרוסי המסורבל והכבד ייקח זמן רב, כחודשיים, להתגייס ולהתארגן להתקפה על גרמניה. לפיכך חייבה תוכניתו השגת הכרעה מהירה - תוך כשישה שבועות - מול צרפת, שתאפשר לאחר מכן לרכז את הכוח הצבאי להכרעת רוסיה עוד לפני שזו תתקוף את גרמניה.

על־פי הערכתם של המתכננים הגרמנים, לא ניתן היה להשיג הכרעה מהירה באמצעות התקפה חזיתית נגד מערך ההגנה הצרפתי המבוצר בגבול צרפת-גרמניה. לכן כללה התוכנית איגוף רחב דרך בלגיה הניטרלית ופלישה לצרפת מצפון בגזרה רחבה ממפגש הגבולות גרמניה-בלגיה-צרפת במזרח ועד סמוך לחוף התעלה האנגלית במערב. על־פי התכנון, בתוך חודש ממתן הפקודה להפעלת התוכנית יימצא האגף המערבי של הכוח התוקף עמוק בתוך צרפת ויפנה מזרחה, כך שצבא צרפת ימצא עצמו לכוד בין הפטיש הצפון־מערבי ובין הסדן שבגבול גרמניה-צרפת ממזרח.

תוכנית שליפן הייתה נטולת הקשר אסטרטגי קונקרטי; זו הייתה תוכנית למלחמה באשר היא. התוכנית הביאה בחשבון מפורט (גם אם לא הייתה חפה מבעיות, כפי שהתברר בשבועות הראשונים למלחמה) את הטופוגרפיה, את תשתיות התחבורה, את עוצמתם של הצבאות היריבים וכל גורם אחר הרלוונטי להנעת התמרון הקרקעי המורכב. ואולם, התוכנית התעלמה לחלוטין מן ההשפעה האפשרית של המצב המדיני־אסטרטגי על המטרות ועל שיטת הביצוע.

בנסיבות שנוצרו בקיץ 1914 התברר כי סד הזמנים של התוכנית היה מלכודת. ב־24 ביולי הציגה הקיסרות האוסטרו־הונגרית, בעלת־בריתה של גרמניה, אולטימטום לסרביה. הרוסים, שראו בממלכה הסלבית הקטנה בת חסות, הגיבו בהתנעת תהליך הגיוס של צבאם, וב־31 ביולי הכריזו על גיוס כולל ומלא. מן הרגע הזה החל לפעול שעון החול של תוכנית שליפן. כל שיהיו בהפעלת התוכנית לשם ניהול מאגעים דיפלומטיים לפתרון המשבר היה עלול לעקר את הגיונה. תוכנית חלופית לא הייתה בנמצא. כך נוצר לחץ עצום להניע את המהלך הצבאי המתוכנן מהר ככל האפשר - כפי שאכן קרה תוך כמה ימים.

מעבר לכך, בעוד המשבר היה ממוקד במזרח - מול רוסיה - התוכנית האופרטיבית חייבה להתחיל את ההתקפה דווקא במערב - נגד צרפת ואף נגד בלגיה הניטרלית. בכך אבדה כל שארית של סיכוי להגבלת המלחמה. הצרפתים היו מחויבים, על־פי הסכם הברית שלהם עם רוסיה, להתערב רק בעת שהאחרונה הותקפה ממש. הבריטים, שלא היו קשורים בהסכם הגנה פורמלי עם הסובייטים, ניסו עד הרגע האחרון להימנע מהתערבות צבאית, אולם הפלישה לבלגיה, לפחות על־פי ראייתם, לא הותירה בידיהם כל ברירה אחרת.

תוכנית שליפן היא אכן מקרה קיצוני, אך הבעייתיות שבהפעלת תוכניות מגירה אופרטיביות, שהוכנו כמה שנים מראש בלי להביא בחשבון את הנסיבות המיוחדות של המשבר הקונקרטי, קיימת כמובן גם כיום. ייתכן שבעידן המלחמות הא־סימטריות ההקשר האסטרטגי חשוב עוד יותר.

דוגמה לכך היא מבצע "צוק איתן" - כאשר התברר שהתוכניות

האופרטיביות לכניסה קרקעית לרצועת עזה, שהוכנו לפני המבצע, לא תאמו במידה מספקת את הרציונל האסטרטגי שהוביל הדרג המדיני. כאן יש שתי נקודות בסיסיות: הראשונה - מפעיל התוכנית צריך להיות מודע לכל ההנחות העומדות בבסיסה, ולהעריך את מידת התאמתן לנסיבות הקונקרטיות של המשבר המתפתח; הנקודה השנייה - המתכנן צריך להיות ער לכך שכאשר תופעל תוכניתו הנסיבות האסטרטגיות יהיו שונות מאוד מאלה שהוא רואה לנגד עיניו בעת התכנון.

הקרב על הסום - תכנון אופרטיבי המבוסס על אמונות

1 ביולי 1916 - היום הראשון של הקרב על הסום - היה לדעת רבים היום הגרוע ביותר בתולדות הצבא הבריטי המלכותי בכל מאות שנות קיומו. ביום הזה יצא כוח המשלוח הבריטי, שמנה 16 דיוויזיות, בפיקודו של פילדמרשל סר דגלס הייג, להתקפה רגלית על גזרה צרה של מערך החפירות הגרמני. במהלך יום אחד של לחימה איבד הצבא הבריטי 60 אלף לוחמים מהם 20 אלף הרוגים. במהלך כל הקרב, שהסתיים ב־18 בנובמבר, איבדו הבריטים 400 אלף לוחמים. ההישג הקרקעי היה זניח לחלוטין, וחסר כל משמעות מערכתית.

תוכנית שליפן היא אחת הדוגמאות
ההיסטוריות הקיצוניות ביותר לאופן
שבו המחויבות לתוכנית והיעדר חלופות
אופרטיביות עלולים להביא להשתלטות
של הרמה האופרטיבית על התנהלות
העימות ולקביעת התוצאות האסטרטגיות
של המלחמה

הקרב על הסום היה קרב יזום שתוכנן והוכן על־ידי הבריטים כמה חודשים מראש. בעת פתיחתו חלפו כבר כשנה וחצי מאז התייצבה החזית המערבית, והתכנסה למתכונת של מלחמת חפירות. במהלך התקופה נערכו כמה קרבות במתכונת הזאת, כך שבתכנון הקרב על הסום נעשה ניסיון ליישם את הלקחים שנלמדו.

הרעיון המבצעי של הייג היה פשוט: ריכוז עצום של ארטילריה בגזרה צרה מאוד כך שעוצמת האש המכנייה תביא להשמדת הביצורים הגרמניים ולפגיעה קשה בכוח המגן באותה גזרה. הייג האמין שהרגלים התוקפים ייתקלו בהתנגדות מעטה, ויפרצו את הקו הגרמני בקלות יחסית. דרך הפרצה שתיווצר יעברו דיוויזיות הפרשים - לניצול ההצלחה בתנועה לעומק שטח האויב.

עד תחילת הקרב הייתה גזרת הסום אחת הגזרות השקטות בחזית המערבית. לא נערכו בה קרבות משמעותיים מאז שהחזית התייצבה בתחילת סתיו 1914. הקרקע הגירית באזור נוחה יחסית לחפירה, והכוחות הגרמניים ניצלו את ההפוגה הארוכה לבניית מערך ביצורים שהיה מן החזקים ביותר בחזית כולה. המערך כלל מקלטי לוחמים בעומק של 10 מטרים ויותר, קווי טלפון טמונים באדמה, עמדות

חיילים בריטים נפגעי מתקפת גז במהלך קרב איפר. מעבר לסבל הרב שנגרם לכוחות הלוחמים, האפקט המערכת היה מצומצם

המבצעי על ההיבט הטכני של אפקטיביות החימוש הארטילרי ולנוכח משך הזמן הרב שעמד לרשות התוקפים - המחדל זעק לשמים. ההתמודדות עם אי ודאות ועם פערי ידע היא תמיד מרכיב מרכזי בתכנון אופרטיבי. עם זאת, על המתכנן מוטלת החובה להבחין בין אי ודאות מהותית, למשל, כזאת הקיימת בדרך-כלל בהערכת כוונותיו של האויב, ובין אי ודאות הנובעת מפער ידע שניתן לסגור אותו באמצעות בירור ומחקר.

הכישלון המערכתי של הנשק הכימי

הקיפאון המתמשך בחזית המערבית הוביל באופן טבעי להעלאתם של רעיונות והצעות לפריצת החזית. ברוב המקרים, למשל בקרב על הסום, הוצעה דרך הפעלה שונה של מרכיבי הכוח הקיימים. במקביל נעשו ניסיונות לשבור את השוויון על-ידי שימוש באמצעי-לחימה חדשניים. החשובים שבהם היו הטנק והנשק הכימי. הנשק הכימי הופעל לראשונה בחזית המערבית על-ידי הגרמנים בקרבות איפר באפריל-מאי 1915, וגרם לבהלה גדולה בקרב הכוחות המגינים. מאז ובמהלך כל המלחמה נעשה השימוש בנשק כימי למרכיב מקובל במגוון אמצעי-הלחימה של שני הצדדים, בעיקר בשלבי האש הארטילרית המכונה שקדמה להתקפה. על רקע ההדים העצומים שעוררה הפעלת הנשק הכימי יש נטייה להתעלם מהעובדה שבסופו של דבר, מעבר לסבל הרב שנגרם לכוחות הלוחמים, האפקט המערכתי של אמצעי-הלחימה הזה היה מצומצם, והשפעתו על התנהלות המלחמה ותוצאותיה הייתה מעטה מאוד. הסיבות העיקריות לכך הן:

1. **ניתן לספק לכוחות אמצעי התגוננות יעילים מאוד.** בהתקפות הראשונות עשו הגרמנים שימוש בגז כלור מסיס במים ובעל צבע אופייני בולט, שהגיע ממכלים שהוצבו בצד הגרמני ופוזר עם הרוח לעבר הצד השני. כך יכלו הבריטים לאלתר מסכות התגוננות רטובות כאשר התגלו ענני הגז. בתוך זמן קצר צוידו הכוחות בחזית באמצעי התגוננות ייעודיים כחלק אינטגרלי מצידום האישי, שהיו

מקלעים רבות השולטות על דרכי הגישה האפשריות וכמויות עצומות של גדרות תיל דוקרני. למותר לציין שמשך ההכנות להתקפה והיקפן בצד הבריטי לא הותירו כל ספק אצל הגרמנים בנוגע למה שעתיד להתרחש שם, ואפשרו להם להיערך בהתאם.

כשכוחות הרגלים הבריטיים זינקו להתקפה לאחר שבוע רצוף של הרעשה ארטילרית מכינה התברר שההערכות בנוגע לנזק שייגרם למערך הגרמני היו מופרכות לחלוטין. עם סיום ההפגזה יצאו הכוחות הגרמניים מן המקלטים, שרובם נותרו על תילם, ואיישו את עמדות הירי. אלפי חיילי חיל רגלים בריטים, שהונחו להתקדם בשורות צפופות לרוחב החזית ללא חיפוי הדדי, נטבחו על-ידי המקלעים והנשק הקל של הגרמנים. ההתקפה נחלה כישלון חרוץ. הערכת הנזק הצפוי להיגרם לביצורים מסוג נתון על-ידי הפגזה

ההכרה בכך שבעימות סימטרי הנשק הכימי אינו יוצר יתרון ממשי למי מהצדדים הייתה כנראה גורם מרכזי לנכונותן של מעצמות המערב לוותר על השימוש בו בעימותים המאוחרים יותר ביניהן

ארטילרית נקבעת על-ידי פרמטרים טכניים, ובהם סוג הקרקע, עומק הביצורים ושיטת הבנייה שלהם מצד אחד, ושל המאפיינים של החימוש הארטילרי - סוג וכמות החנ"ם (חומר נפץ מרסק) בפגז, עובי וצורת המעטפת, סוג המרעומים והדיוק של הירי מצד אחר. בנושא הזה לא קיימת אי ודאות מהותית, היינו, כזאת שאינה ניתנת לבידור מלא באמצעות השגת מודיעין טכני על הביצורים, ביצוע ניסויים טכניים וחקר ביצועים. לנוכח ההישענות המוחלטת של הרעיון

מועילים מאוד גם נגד חומרי לחימה כימיים מתקדמים יותר שהופיעו בזירה ופוזרו באמצעים ארטילריים.

2. ייצור חומרי לחימה כימיים אינו אתגר למדינה בעלת תעשייה כימית מפותחת. הגרמנים איבדו בתוך זמן קצר מאוד את יתרונם לאחר שהבריטים והצרפתים, ובשלב מאוחר יותר גם האמריקנים, הצטיידו בנשק כימי. הנשק הכימי גרם ללוחמים סבל נורא, אך לנוכח הנחישות שהפגינו שני הצדדים ונכונותם לספוג אבידות, לא נוצר שום שינוי ממשי במאזן הכוחות.

ההכרה בכך שבעימות סימטרי הנשק הכימי אינו יוצר יתרון ממשי למי מהצדדים הייתה כנראה גורם מרכזי, גם אם לא יחיד, לנכונותן של מעצמות המערב לוותר על השימוש בו בשדות הקרב בעימותים המאוחרים יותר ביניהן, בפרט במלחמת העולם השנייה. דינמיקה דומה לזו שתוארה לעיל הייתה גם במלחמת איראן-עיראק בשנות ה-80 של המאה ה-20.

חשוב להדגיש שהלקח כאן רחב יותר מההקשר הספציפי של הנשק הכימי. שיקול כזה יהיה רלוונטי לכל דיון באפשרות פיתוחו של אמל"ח חדש, בעיקר כזה שהיריב יכול להעתיק בקלות.

פולחן ההתקפה

הקיפאון ששרר בחזית המערבית במשך למעלה מארבע שנים הדגים את עליונותה של ההגנה על ההתקפה באותה עת. יש לציין שהצבאות המרכזיים בעימות, בעיקר צבא גרמניה וצבא צרפת, יצאו למלחמה עם דוקטרינה התקפית מובהקת. האמונה הדוקטרינרית הדתית כמעט בהכרעה באמצעות ההתקפה כוננה בספרות המחקרית פולחן ההתקפה (the cult of the offensive).

עד אמצע המאה ה-19 הטווח היעיל הקצר של הנשק וקצב האש הנמוך אפשר לתוקף להתקרב עד למרחק קצר מקווי ההגנה של האויב, ומשם להסתער ברובים מכודנים ("חי"ר) או בחרבות שלופות (פרשים) על עמדותיו. ההתפתחות הטכנולוגית של כלי הנשק - הרובה המדויק נטען המחסנית, אבק השריפה נטול העשן, המקלע וגדרות התיל (שהומצאו על-ידי מגדלי בקר אמריקנים במחצית השנייה של המאה ה-19) - הביאה למצב שכוח מגן מחופר ובעל חתימה אופטית נמוכה מייצר נפח גדול של אש אפקטיבית נגד כוח תוקף מסתער, גלוי, בולט וחשוף.

בחמישים השנים שקדמו למלחמת העולם הראשונה היו כמה מלחמות שעוררו עניין רב בקהילת כותבי התורה הצבאית. החשובות שבהן: מלחמת האזרחים האמריקנית (1861-1865), מלחמת צרפת-פרוסיה (1870-1871), מלחמת הבורים (1899-1902) ומלחמת רוסיה-יפן (1904-1905). בכל המלחמות האלה הודגם הקושי העצום הכרוך בביצוע מתקפה לנוכח אויב המתבסס על מתחמי הגנה סדורים ומצויד באמל"ח המתקדם באותה תקופה. הדבר נכון בעיקר בנוגע להפעלת כוח הסער העיקרי של הצבאות באותה עת - הפרשים. כך, למשל, מתאר התיאורטיקן הצבאי הבריטי הקולונל ג'ון פרנסיס רוברט הנדרסון את הרשמים שלו ממלחמת הבורים בדרום אפריקה: "היה מאמץ קבוע להתאים את הקרב למגרש המסדרים. [...] עדיין לא הובן שהמגן, שמחזיק בחפירות מתוחכמות ומשתמש באבק שריפה נטול עשן, הוא בלתי פגיע למעשה".¹

עיון בספרות התורתית מן התקופה שלפני המלחמה מעלה בצורה בולטת את הקושי של אנשי הצבא להכיר בשינויים ובמשמעותם

לניהול המערכה. ראש אגף המבצעים של צבא צרפת הקולונל לואיס גרנדמיון ריתק קהלים גדולים של קצינים בהרצאותיו שבהן טבע את המונח *l'offensive à outrance* - התקפה עד קצה היכולת. התפישה האופרטיבית בצבא צרפת גרסה ששימור היוזמה, כפיית הרצון על האויב ותפיסת שטח - הם חזות הכול. האמונה הדתית כמעט בכך שכוח רצון ונחישות יחפו על כל חיסרון טקטי בהתקפה הייתה הגישה השלטת. התפישה הזאת הובלה על-ידי המורים של בית הספר הגבוה למלחמה שהנחילו אותה למוכשרים שבין הקצינים שמונו במהלך השנים לתפקידים המרכזיים בצבא צרפת.

כשהרמטכ"ל הצרפתי, הגנרל ויקטור קונסטנט מישל, ניסה ב-1913 להציע תוכנית הגנה לאורך הגבול עם בלגיה - בדיוק באזור שבו התקיימה בסופו של דבר ההתקפה הגרמנית כשנה לאחר מכן - פרצה בשורות הקצונה הצבאית מחאה בעוצמה רבה כל-כך עד שהוא נאלץ להתפטר מתפקידו. תוכנית 17 - התוכנית האופרטיבית של צרפת

כשלי החשיבה והתכנון האופרטיבי שהביאו לכישלונות במלחמת העולם הראשונה אורבים לפתחנו גם היום. דווקא משום כך ראוי שנלמד את לקחיה

שהייתה בתוקף באוגוסט 1914 - הייתה תוכנית התקפית מובהקת. התקפות הרגלים הנרחבות של החזית המערבית, שהסתיימו כמעט ללא יוצא מן הכלל בטבח של התוקפים וכמעט ללא הישג קרקעי, לא היו גחמה של הגנרלים. אלה בסך-הכול מימשו את הדוקטרינה שאותה למדו.

הוויכוח על היחס הנכון בין הגנה והתקפה ועל הדגש שיש לתת לצורות הקרב האלה רלבנטי היום לצה"ל בדיוק כפי שהיה לפני מאה שנים. כך, למשל, נכתב בעניין הזה בדוח ועדת אגרנט שחקרה את מלחמת יום הכיפורים: "בספרות התורתית הבסיסית של צה"ל קיים איוון בהתייחסות ובטיפול בצורות הקרב השונות, אך ב'תורה שבעל פה' היה עיסוק מרובה בצורת קרב התקפה, תוך הזנחת לימוד קרב ההגנה ופיתוח התורה שלו".²

היעדרה של תוכנית הגנה קוהרנטית בתחילת המלחמה, ומתקפת הנגד הכושלת בסיני ב-8 באוקטובר 1973, היו אולי הביטויים הבוטים ביותר של הגישה הזאת. גם בשיח הקיים בצה"ל כיום בולטת האדרת ההתקפה תוך התעלמות כמעט גורפת מחסרונותיה.

סיכום

חשיבות ההקשר האסטרטגי של תוכניות אופרטיביות, תכנון אופרטיבי המבוסס על אמונות, הכישלון המערכתי של הנשק הכימי ופולחן ההתקפה - כל הלקחים האלה רלבנטיים מאוד לצה"ל היום כפי שהיו לפני מאה שנים באירופה.

ייתכן שהסיבה לכך שאיננו מרבים לחקור את מלחמת העולם הראשונה היא העובדה שהיו בה בעיקר כישלונות צבאיים מהדהדים. ואולם, כשלי החשיבה והתכנון האופרטיבי שהביאו לכישלונות במלחמת העולם הראשונה אורבים לפתחנו גם היום. דווקא משום כך ראוי שנלמד את לקחיה.

